

**Prof. dr. Frashër DEMAJ**  
**(Prishtinë)**

## **AKTIVITETET E ISA BOLETINIT SIPAS BURIMEVE BRITANIKE 1910-1912**

Periudha në mes të viteve 1910-1912 karakterizohet me zhvillime të shumta politike, diplomatike, ushtarake dhe kryengritëse, jo vetëm në territoret e banuara me popullsi shqiptare, por në gjithë Gadishullin Ballkanik. Popujt ballkanikë të cilët kishin formuar prej kohësh shtetet e tyre kishin shfaqur pretendime për zgjerim territorial në dëm të tokave shqiptare. Vitet 1910-1912 janë kohë e përpjekjeve të vazhdueshme të rilindësve shqiptarë me qëllim të bashkimit të forcave në luftë për çlirim e shtet kombëtar<sup>1</sup>.

Një nga figurat kryesore të kësaj lëvizje ishte edhe Isa Boletini. Ai u lind në fshatin Boletin të Mitrovicës më 15 janar të vitit 1864<sup>2</sup>. Që nga mosha 17 vjeçare, në kohën e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit tregoi tipare të një udhëheqësi popullor. Isa së bashku me Idriz Seferin, Dedë Gjo Lulin dhe Bajram Currin ishin figura

---

<sup>1</sup> Fehmi Rexhepi, “Isa Boletini dhe koha e tij”, botuar në: *Isa Boletini dhe koha e tij*, Prishtinë, 1998, f. 25.

<sup>2</sup> Fatmira Musaj, “Kontributi i Isa Boletinit në luftën për liri dhe konsolidimin e shtetit të pavarur shqiptar”, botuar në: *Isa Boletini dhe koha e tij*, Prishtinë, 1998, f. 29.

qendrore të organizimit të rezistencës antiosmane dhe kryengritjeve sidomos në Vilajetin e Kosovë dhe një pjesë të Vilajetit të Shkodrës.

Isa Boletini bëri përpjekje për bashkimin e forcave shqiptare kundër pretendimeve pushtuese të shteteve fqinjë, si: Serbia, Mali i Zi dhe Bullgaria. Prandaj duke qenë personalitet i rëndësishëm një tribun popullor, ai u bë figura qendrore në mobilizimin e përgjithshëm për luftë kundër armiqve të popullit shqiptar. Tiparet e një udhëheqësi ushtarak, ai i shfaqti edhe në kohën kur repartet ushtarake osmane e sulmonin kullën e Boletinëve, për t'u formësuar edhe më shumë gjatë kryengritjeve 1910-1912, sidomos në betejën e zhvilluar në Grykën e Carralevës në maj 1910 dhe në periudhën maj-korrik 1912<sup>3</sup>. Isa Boletini u bë personalitet atraktiv dhe i rëndësishëm edhe për konsullatat, ambasadat dhe nivelet tjera të përfaqësimit diplomatik të Fuqive të Mëdha të interesuara për shqiptarët dhe zhvillimet e përgjithshme si në territoret e okupuara nga Perandoria Osmane, po ashtu edhe për vendet e rajonit të Ballkanit. Isa e shihte si mundësi të vetme për t'u çliruar, bashkimin e lëvizjeve të armatosura të krahinave të ndryshme në një kryengritje të vetme me karakter mbarëkombëtar. Për këtë bashkim forcash Isa shprehej: “Kur të bashkohen të gjithë shqiptarët, të lidhin nder vedi një besë shqiptare, do të jemi të zotë të perzomë urdinë e turkut jo me armë por edhe me hunjtë e gardhit”<sup>4</sup>.

Isa Boletini u përpoq të bashkëpunonte edhe me popujt fqinjë për interesa të përbashkëta. Ai pati takime edhe me përfaqësues serbë dhe malazezë në përpjekje për të arritur ndonjë marrëveshje bashkëpunimi me interesa reciproke. Mirëpo, këto përpjekje rezultuan të dështuara meqë diplomatët serbë dhe malazezë pretendonin të shfrytëzonin shqiptarët e udhëhequr nga Isa Boletini

---

<sup>3</sup>*Po aty.*

<sup>4</sup>*Po aty*, f. 3.

në luftë kundër osmanëve pasi që interesat serbe e malazeze e kërkonin që të dobësoheshin të dy palët që pastaj monarkitë ballkanike të realizonin me lehtësi pretendimet e tyre për të pushtuar tokat e banuara me shqiptarë që i mbante Perandoria Osmane<sup>5</sup>. Serbia tanimë kishte shfaqur hapur kërkesat e veta dhe ngulmonte që bashkë me Vilajetin e Kosovës t'i merrte 50 kilometra dalje në Adriatik, kurse Mali i Zi kishte targetuar pushtimin e Shkodrës<sup>6</sup>. Çështja e kërkesave serbe dhe mundësisë së daljes serbe në një skele në detin Adriatik u trajtua edhe në komunikimin në mes ministrit të Jashtëm britanik Sir Edward Grey me diplomatin Sir F. Cartwright më 25 nëntor 1912.

Në këtë komunikim në mes tjerash thuhej: “Ambasadori austriak<sup>7</sup> më njoftoi sot se konti Berchtold<sup>8</sup> kishte marrë vesh prej burimeve të ndryshme, se ekzistonte përshtypja që Shëngjini mund të formonte objekt të një transaksioni në mënyrë që në një kohë të mëvonshme ai do t'i shkëputej Shqipërisë dhe do të bëhej një skelë serbe dhe Austria me këtë mund të pajtohej. Ambasadori që ngarkuar të deklaronte se puna nuk qëndronte kështu dhe se kjo nuk u përgjigjej qëllimeve austriake. Ministri italian i Punëve të Jashtme<sup>9</sup> u

---

<sup>5</sup> Valentina Duka, *Dokumente Britanike për Shqipërinë dhe shqiptarët*, (tetor - dhjetor 1913), Tiranë 2012. f. 134.

<sup>6</sup> *Arkivi i Institutit të Historisë në Tiranë* (më tej: *AIHT*), F. O. 52974/42842/12/44, Nr. 715 British Documents on the Origins of the War, V. IX, P. II, London 1934, d. nr. 369, f. 273-274. Fondi A. VI. 39.

<sup>7</sup> Mensdorff-Pouilly-Dietrichstein, Albert Count (1861-1945), Sekretar në Ambasadën e Austro - Hungarisë në Londër, 1904; Ambasador në Londër, 1904-14.

<sup>8</sup> Berchtold, Leopold, Count (Graf) von (1863-1942), Ambasador i Austro - Hungarisë në St. Petersburg, 1906-11; ministër i Punëve të Jashtme, 19 shkurt 1912-5. Arkitekti kryesor i krizës. Diplomati qytetar dhe me përvojë, por fare pak i përshtatshëm për rolin e ministrit të Jashtëm. Pas vrasjes së Franz Ferdinandit, u bë përkrahësi kryesor i një vije shumë të ashpër kundër Serbisë.

<sup>9</sup> Imperatori, Marquis Guglielmo (1871-1942), Ambasador, përkatësisht ministër

shprehë gjithashtu kundër posedimit territorial të një skele serbe, megjithëse çdo lloj daljeje ekonomike do të pranohej. Më tej mbi mendimet ekonomike të Austrisë duket se ekzistonte një keqkuptim. Ajo nuk kishte dëshirë të pengonte pavarësinë ekonomike të Serbisë; gjithçka që dëshironte ishte që të mos humbiste tregjet që ajo kishte pasur më parë dhe ajo duhej të kishte të drejta tranziti për tregtinë e vetë. Unë thashë se kishte pasur një sugjerim për t'i dhënë Serbisë një rrip të ngushtë territori të neutralizuar drejt një skele të neutralizuar gjithashtu. Konti Mensdorff u shprehë se realizimi i kësaj do të qe shumë i vështirë. Austria kishte frikë se Shqipëria do ta ngacmonte rripin e neutralizuar dhe se Serbia pastaj këtë do ta merrte si pretekst për të kërkuar më tepër. Prej një skele tregtare do të bëhej një port ushtarak dhe ai nuk besonte se Austria mund ta aprovonte këtë...”

Mungesa e potencialit dhe vullnetit të Qeverisë së Stambollit për t'i mbrojtur dhe për t'ju njohur të drejtat kombëtare shqiptarëve, i nxiti këta të fundit edhe më shumë kundër Perandorisë. Prandaj vitet 1910-1912 u karakterizuan me përplasje të forta në mes shqiptarëve dhe autoriteteve osmane të cilët përdorën taktikën për “t'i disiplinuar shqiptarët” duke i mashtruar me premtimin se pas revolucionit xhonturk kërkesat e shqiptarëve do të merreshin në konsideratë. Mashtrimi xhonturk nxiti Isa Boletinin dhe atdhetarë të tjerë për të organizuar kryengritje të përgjithshme, kundër turqve të rinj me kërkesë kryesore, autonominë e Shqipërisë<sup>10</sup>. Lajmi për kryengritjen shqiptare nën udhëheqjen e Isa Boletinit u përhap shumë shpejt jo vetëm në Vilajetin e Kosovës, por edhe në vilajetet tjera shqiptare.

---

fuqiplotë i Mbretërisë së Italisë në Uashington, Bruksel, Sofje, Beograd, Kostandinopojë dhe në Londër (1910 - 1921).

<sup>10</sup>*AIHT* F. O. 52974/42842/12/44, Nr. 716 British Documents on the Origins of the War, V. IX, P. II, London 1934, d. nr. 369, f. 275. Fondi A. VI. 39.

Për përgatitjen e shqiptarëve dhe lëvizjet kryengritëse raportonin edhe ambasadorët, konsujt dhe përfaqësuesit tjerë diplomatikë<sup>11</sup>.

Kështu, në një raport të konsullit austro-hungarez Tahy nga vendi i Isa Boletinit, Mitrovica, dërguar ministrit të Jashtëm Berchtold<sup>12</sup>, njoftohej lidhur me përgatitjet për një kryengritje kundër osmane në Vilajetin e Kosovës, ku thuhet se veprimtaria e Isa Boletinit që shkon drejt një revolucioni, energjia e pashterur dhe heroizmi i tij, që po i nxjerrin aq shumë telashe regjimit të ri, e afrojnë më tepër mundësinë e një kryengritje me përmasa më të gjëra. Për lëvizjen kryengritëse shqiptare dhe drejtimin e saj nga Isa Boletini njoftonte edhe diplomati britanik Sir G. Buchanan<sup>13</sup> i cili ishte agjent dhe konsull i përgjithshëm britanik në Bullgari, në raportin e gjatë dhe të detajuar dërguar ministrit të Punëve të Jashtme Sir Edward Grey<sup>14</sup> në të cilin përveç tjerash fliste për gjendjen e Perandorisë Osmane në territoret e banuara me shqiptarë, pretendimet e Serbisë për “Serbinë e Vjetër” siç e quanin Kosovën dhe për vështirësitë e pengesat që po haste politika serbe për shkak të rezistencës së kryengritësve shqiptarë. Edhe ambasadori britanik në Vjenë Sir Fairfax Cartwright në raportin e dërguar Ministrisë së

<sup>11</sup> *AIHT* F. O. 50249/42842/12/44, Nr. 449, British Documents on the Origins of the War, Vol. IX, Part II, London 1934, d. nr. 270, f. 200-1. Fondi A.VI.39.

<sup>12</sup> Berchtold, Leopold, Count (Graf) von (1863-1942), Ambasador i Austro-Hungarisë në St. Petersburg, 1906-11; Ministër i Punëve të jashtme, 19 shkurt 1912-5. Arkitekti kryesor i krizës. Diplomati qytetar dhe me përvojë, por fare pak i përshtatshëm për rolin e ministrit të Jashtëm. Pas vrasjes së Franz Ferdinandit, u bë përkrahësi kryesor i një vije shumë të ashpër kundër Serbisë.

<sup>13</sup> Buchanan, Sir George William (1854-1924), Agjent dhe konsull i përgjithshëm britanik në Bullgari, 1903-9; ambasador në St. Petersburg, 1910-8; në Romë, 1919-21.

<sup>14</sup> Grey, Sir Edward (1862-1933). Që nga viti 1916, Viskonti I Grey i Fallodonit. Ministër i jashtëm britanik nga 11 dhjetori 1905 deri në 11 dhjetor 1916. Njeri i zgjuar, por shpesh naiv lidhur me punët e jashtme. Ishte antigjerman, kishte shumë kujdes lidhur me angazhimet e jashtme, por e përkrahte ndërhyrjen më tepër sesa shumica e anëtarëve të Partisë Liberale.

Punëve të Jashtme britanike më datë 25 nëntor 1912 i njoftuar me situatën më të re në rajonin e trazuar nga lufta ballkanike<sup>15</sup>.

Dokumenti në vazhdim trajtonte mobilizimin e shqiptarëve të cilët kishin ngritur krye. Ai përmendte në mes tjerash edhe Isa Boletinin dhe rolin e tij në udhëheqjen e kryengritësve. Diplomacia britanike e vlerësonte Isanë si një nga udhëheqësit kryesor në Vilajetin e Kosovës. Atë e përshkruanin si personalitet autoritativ pa ndonjë shkollim të veçantë, një burrë të besës e traditës që kishte ndikim në popull. Isa sa herë që donte i mobilizonte forcat kryengritëse jo vetëm kundër osmanëve, por edhe kundër forcave serbe, malazeze e bullgare<sup>16</sup>. Situata e përgjithshme në Ballkan dhe mundësitë e përhapjes së konflikteve në mes popujve dhe shteteve trajtoheshin edhe nga shtypi britanik përfshirë këtu gazeta prestigjioze si: "The Times", "Daily Mirror", "Daily Telegraph" etj. Shtypi britanik trajtonte në tërësi pozicionet e palëve. Në njërën anë Perandoria Osmane, dhe përballë saj monarkitë ballkanike që luftonin për të përfutur nga dobësimi i Perandorisë. Luftërat Ballkanike dhe përpjekjet e popujve për liri u bënë tema të përhershme në shtypin britanik.

Diplomacia britanike nga ana e saj i konsideronte shqiptarët si faktorë të rëndësishëm brenda Perandorisë Osmane duke vlerësuar se edhe stabiliteti i saj i brendshëm në territoret e banuara me shqiptarë varet në masë të konsiderueshme nga këta të fundit. Sipas burimeve britanike, kryengritjet shqiptare ende nuk kishin arritur ndonjë nivel të lartë të organizimit. Mirëpo, pavarësisht kësaj aty

---

<sup>15</sup> *AIHT*, F. O. 52551/42842/12/44, Nr. 96 British Documents on the Origins of the War, V. IX, P. II, London 1934, d. nr. 345, f. 255-256. Fondi A. VI. 39.

<sup>16</sup> Më gjerësisht shih: *AIHT*, Dokumente Diplomatieke Britanike për çështjen shqiptare në Konferencën e Ambasadorëve në Londër 1912-13. Fondi A. VI.39.

ishin të përfshirë një numër i madh i personaliteteve me autoritet nga të gjitha vilajetet e banuara me shumicë shqiptare.

Kur flitet për territoret që përfshinte Vilajeti i Kosovës, Isa Boletini përmendej si njëri nga personalitetet më autoritativ, i cili mund të mobilizonte në luftë një numër të madh kryengritësish shqiptarë brenda një kohe të shkurtër. Sipas burimeve britanike, Isa Boletini konsiderohej si një nga pengesat kryesore për realizimin e pretendimeve të Serbisë dhe Malit të Zi. Prandaj, diplomacia serbe dhe malazeze përdorën taktika të ndryshme për të minimizuar rolin e Isait në ngjarjet e rëndësishme siç ishte Kryengritja e Kosovës 1910, Kryengritja e Malësisë më 1911 dhe Kryengritja e Përgjithshme 1912<sup>17</sup>.

Në burimet britanike flitet edhe për mënyrën se si Serbia dhe Mali i Zi përdorën joshjen por në të njëjtën kohë edhe kërcënimin për Isanë dhe bashkëpunëtorët e tij. Diplomacia serbe dhe ajo malazeze mendohej që kryengritësit shqiptarë t'i dobësonte duke i nxitur kundër Perandorisë Osmane, që pastaj ta kishin më të lehtë të aneksonin territoret e tyre. Nga ana tjetër edhe autoritetet osmane alarmonin për rrezikun serb e malazez për shqiptarët, duke u munduar të bindin udhëheqësit politikë dhe kryengritës të mos e ndanin fatin e tyre nga ai i Perandorisë Osmane. Që Isa Boletini ishte bërë një personazh i rëndësishëm flet edhe Obri (Aubrey) Herbert në kujtimet e tij. Herbert ishte një udhëpërshkrues politikan e diplomat britanik, njohës i mirë i rrethanave shqiptare dhe njëkohësisht shquhej edhe si mik i Isa Boletinit dhe i shqiptarëve. Sipas Herbert, Isa Boletini një burrë shumë i gjatë me mustaqe, i shkathët, shqiptar tradicional verior, me një fytyrë të ashpër, në veshje gegë, në këtë kohë (1910-1912), ishte bërë një hero dhe emri i tij përmendej

---

<sup>17</sup> Jusuf Bajraktari, "Kryengritja antiosmane e vitit 1910 në Kosovë", *Kryengritja e vitit 1910 në Kosovë*, Instituti i Historisë-Prishtinë, Prishtinë 2012, f. 14.

gjithandej. Herbert, Isa Boletinin e quajti edhe Robin Hudi i shqiptarëve. Ai përmend gjithashtu që në kontaktet e tij me Isa Boletinin, ky i fundit t'i ketë thënë se shqiptarët shpresojnë që Anglia do t'i ndihmonte në përpjekjet e tyre në mbrojtje të territoreve shqiptare. Herbert gjithashtu citon Isanë t'i ketë thënë se “veriu dhe jugu, toskët dhe gegët duhet të bashkohen se janë i njëjti popull”.

Në një dokument të datës 27 gusht 1912 në një raport diplomatik në të cilin flitej për marrëdhëniet e autoriteteve osmane me popullsinë vendëse thuhej se krerët lokal janë shumë të revoltuar ndaj pushtetit osman i cili i trajton shqiptarët në mënyrën më të keqe. Në mesin e krerëve të revoltuar përmenden krerët e Ipekut (Pejës), Prizrenit si dhe Riza beu nga Gjakova dhe Isa Mitrovica, pra është fjala për Isa Boletinin. Për rrethanat shqiptare, heroizmat e Isa Boletinit dhe për lidhjen shpirtërore të Miss Edith Durham fliste edhe gazetari britanik, Henri Nevinston, që e shoqëroi Durhamin kur ajo administronte ndihmat për malësorët shqiptarë, gjatë luftërave ballkanike të 1911-1913, duke përshkruar cilësitë që e shndërruan atë në legjendë, thekson: “Qysh kur vuri këmbën në Shqipëri, ajo u bë shqiptare me zemër dhe shpirt”<sup>18</sup>. Isa Boletini u njoh dhe u trajtua si personalitet i rëndësishëm i cili zuri vend edhe në raportet e përditshme dhe periodike të konsujve dhe ambasadorëve të Mbretërisë së Bashkuar. Isa Boletinin u munduan ta “bënin për vete” edhe Perandoria Osmane, Mali i Zi dhe Serbia, por ai ishte dhe mbeti personalitet i qëndrueshëm përballë sfidave dhe tundimeve duke lënë mënjanë gjithçka dhe duke u përkushtuar i tëri për liri e shtet

---

<sup>18</sup> Edith Durham, *Njëzet vjet ngatërresa ballkanike*, Tiranë 2001; Enciclopedia Britanica, History of United Kingdom, [www.british-history.ac.uk](http://www.british-history.ac.uk)  
Shanafelt, Gary W, An English Lady in High Albania: Edith Durham and the Balkans, *Academis Jurnal Article*, East European Quarterly. [www.questia.com](http://www.questia.com), parë më 1. 10. 2015.

---

kombëtar. Prandaj, për figurën e Isa Boletinit dhe kontributin e tij duhet edhe më tej të thellohen studimet e bazuara në burime arkivore jo vetëm britanike, por edhe austriake, franceze, italiane e ruse, në mënyrë që portreti historik i këtij personaliteti të jetë sa më i kompletuar. Prof.

Prof. dr. Frasher DEMAJ

## SUMMARY

### **ISA BOLETINI'S ACTIVITIES ACCORDING TO BRITISH SOURCES 1910-1912**

Isa Boletini became an attractive and important personality to report on for the consulates, the embassies and the other circles of diplomatic representations. For Isa Boletini and the preparations for an Albanian uprising the embassies and consuls were also informed, who reported for the former. The consular reports regarding the uprising in the Vilayet of Kosova, detail the activity of Isa Boletini in organizing a revolution. For the Albanian uprising and the direction it was headed by Isa Boletini, the diplomat Sir G. Buchanan also reported as a general British consul in Bulgaria. In his long and detailed report sent to the Minister of Foreign Affairs, Sir Edward Grey, regarding the situation within the Ottoman Empire inhabited by Albanians, he reports regarding the Serbian intentions in acquiring 'Old Serbia', a term used to refer to Kosova. The British ambassador in Vienna, Sir Fairfax Cartwright, in his report sent to the British Ministry of Foreign Affairs on the 25th of November 1912, informs the Ministry regarding the situation in the region troubled by the Balkan war. He mentions, among other things, Isa Boletini and his role in leading the insurgency.

Even Aubrey Herbert speaks of Isa Boletini's importance in his memoirs. Herbert was a traveler, politician and British diplomat,

who was quite well informed on the Albanian case, and was at the same time a friend of Isa Boletini and of Albanians. According to Herbert, Isa Boletini was a tall man, with a mustache, resourceful, a traditional northern Albanian, with a rough face, who wore Gheg clothing, and who at the time spanning from 1910 to 1912 had become a hero and his name echoed throughout the Albanian lands.

Herbert even called Isa Boletini the Albanian Robin Hood. He also mentioned his relations with Isa Boletini, where the latter apparently had told him that Albanians hoped that England would help them in protecting the Albanian territories. Herbert also cites him having said: 'North and South, Tosks and Ghegs need to unify because they are the same people'. For this reason, studies regarding the figure of Isa Boletini and his contributions need to expand further based on archival sources, not only British ones, but also Austrian, French, Italian and Russian, in order for the portrait of Isa Boletini's personality to be considered complete.

